

NIPO het marktonderzoekinstituut
Postbus 247
1000 AE Amsterdam

Grote Bickersstraat 74

Telefoon (020) 522 54 44
Fax (020) 522 53 33
E-mail info@nipo.nl
Internet <http://www.nipo.nl>

Rapport

Randomized Response

Jan Bouts
Ger van Gils
Peter van der Heijden

A2999 | november 1998

Alle in dit document vermelde gegevens zijn strikt vertrouwelijk. Publicatie en inzage aan derden, geheel of gedeeltelijk, is zonder toestemming van het NIPO beslist niet toegestaan.

© NIPO Amsterdam | ISO 9001_RAPNED.DOT

Voorwoord

Randomized Response is een in dataverzameling ingewikkelde techniek. Voordat deze toegepast wordt door het Ministerie van Sociale Zaken als bron van beleidsinformatie dient zekerheid te bestaan over de effectiviteit en werkbaarheid.

In 1996 is een pilotonderzoek uitgevoerd dat inzicht moest geven of de vraagtechniek een voldoende volume van 'fraude toegeven' oplevert. De resultaten van dit onderzoek waren bemoedigend. Een tweede pilot bleek echter nodig. Het doel van de tweede pilot is in hoofdzaak vast te stellen hoe de techniek van dataverzameling werkt bij een algemene populatie. Werkt een algemeen screeningsinstrument, levert dit een zuivere populatie op? Hoe werkt de Randomized Response vraagtechniek bij een aanscherping van de fraude vragen?

Dit rapport bevat een analyse en evaluatie van de resultaten van de tweede pilot.

Inhoud

Voorwoord		
Belangrijkste conclusies		1
Inleiding		4
<hr/>		
2	Vaststellen van overtredingen	8
2.1	De fraude-vragen	8
2.2	Proporties toegegeven fraude totaal	11
2.2.1	Geen effect van vragen achter elkaar	11
2.3	Omvang naar doelgroep	12
2.3.1	Wachtgeld en WW	12
2.3.2	Mannen en vrouwen	13
2.3.3	Het hebben van een baan	14
2.3.4	Leeftijd	15
<hr/>		
3	Wat hangt samen met fraude?	16
3.1	Opzet analyse	16
3.2	Resultaten logistische regressie	17
3.2.1	Algemene conclusies	17
3.2.2	Overzicht in tabelvorm	20
<hr/>		
4	Methode van onderzoek	28
4.1	Steekproef	28
4.1.1	Opbouw steekproef	28
4.1.2	Respons	28
4.1.3	Steekproef en LISV	29
4.2	Evaluatie van de interviews	32
<hr/>		
	Bijlagen	
1	Vragenlijst Screener Capibus	
2	Vragenlijst hoofdonderzoek uitkeringsfraude	
3	Wet Boeten	
<hr/>		
	<i>Inhoud figuren en tabellen</i>	
1	<i>Volume fraudegedrag per categorie (ongewogen)</i>	<i>2</i>
2	<i>Omvang van fraude per categorie (ongewogen)</i>	<i>11</i>
3	<i>Fraude: onderscheid naar WW en Wachtgeld</i>	<i>12</i>
4	<i>Fraude: mannen en vrouwen</i>	<i>13</i>
5	<i>Fraude: baan gevonden, versus nog steeds in WW</i>	<i>14</i>
6	<i>Fraude: leeftijd</i>	<i>15</i>
7	<i>Totaal tabel per fraudecategorie: niet inkomensfraude</i>	<i>20</i>
8	<i>Totaal tabel samenhangen: inkomensfraude</i>	<i>24</i>
9	<i>Respons overzicht tweede fase onderzoek</i>	<i>29</i>

10	<i>Steekproefkenmerken NIPO WW uitkering versus LISV</i>	31
11	<i>Kennis van de Wet Boeten</i>	45

Belangrijkste conclusies

Dit zijn de conclusies van de tweede pilot naar Randomized Response. Het onderzoek Randomized Response is de pilot ingegaan met drie vragen:

- Werkt het screeningsinstrument?
- Werken de fraude vragen en de Randomized Response vraagtechniek?
- Welke eigenschappen van uitkeringsgerechtigden in de WW en wachtgeld hangen samen met 'fraudegedrag'?

Werkt het screeningsinstrument?

De werking van het screeningsinstrument kan het best beoordeeld worden naar de populatie karakteristieken die in de uiteindelijke (netto) steekproef gevonden worden. Indien deze populatiekarakteristieken goed matchen met populatiekenmerken zoals die beschreven zijn in andere bronnen, beschikken wij over een effectief screeningsinstrument.

De angst voor selectiviteit door gebruik te maken van de screener is voor het grootste deel ongegrond. Bij vergelijking van de populatiekenmerken met de kenmerken zoals die beschreven zijn in het LISV bestand wordt alleen op de verdeling mannen/vrouwen een duidelijke afwijking zichtbaar. Op alle overige kenmerken is de populatie redelijk in lijn met de LISV data. In de LISV data zijn geen bronnen voor het aandeel "niet-Nederlanders" in het WW bestand. Het is daarmee onmogelijk om te beoordelen of de screening op dit punt werkt of faalt. Het percentage "niet-Nederlanders" in de onderzochte (ongewogen) populatie is 14%.

Werken de fraude vragen en de Randomized Response vraagtechniek?

Na het verschijnen van het eerste rapport van de Inspectie Rechtshandhaving over de werking van de Tafel van 11 ontstond de angst dat bij een cumulatie van fraudevragen de respondent minder genegen zou zijn om conform de techniek te werken.

Uit de eerste pilot blijkt dat dit probleem zich niet voordoet. En ook nu weer bij de tweede pilot blijkt een meervoud van fraudevragen geen effect te hebben op het conform de techniek werken.

Dit blijkt al uit het feit dat de resultaten in volumepatroon overeenkomen met het kwalitatieve vooronderzoek en dat geen daling van fraude toegeven ontstaat naar mate meer vragen naar fraudegedrag gesteld zijn.

Wat is het volume van "fraudegedrag"?

Het belangrijkste wat deze techniek ons moet brengen is natuurlijk een zuivere volumeschatting van overtredingen.

De schattingen blijven beperkt tot de fraudecategorie zelf. Het is onmogelijk om een sommering te maken over alle fraudecategorieën heen.

De proporties toegegeven fraude worden hieronder in tabel 1 weergegeven. Omdat er is gewerkt met een beperkte steekproef, maken wij er geen aanspraak op dat dit de werkelijke proporties van regelovertreiding voor de gehele populatie zijn.

1 | Volume fraudegedrag per categorie (ongewogen)

Fraudecategorie:	%
Langer dan 4 weken op vakantie zonder dit door te geven aan de uitkeringsinstantie	7
Afgelopen jaar passend werk afwijzen of zorgen dat men niet aangenomen werd	18
Langere tijd bewust weinig solliciteren	32
Volgen dagopleiding zonder uitkeringsinstantie op de hoogte te stellen	8
Onbetaald vrijwilligerswerk zonder de uitkeringsinstantie op de hoogte stellen	26
Afgelopen jaar klusjes gedaan tegen geldelijke vergoeding zonder informeren uitkering.	27
Hebben van baan of uitzendwerk zonder dat uitkeringsinstantie dit weet	7
Doen van zwart werk naast uitkering	10
Overtreden van de regels (alg.)	10

De algemene fraudecategorie heeft niet gewerkt als vraag. Dit geeft maar weer eens te meer aan dat respondenten alleen op scherp gemarkeerde punten een duidelijk antwoord kunnen geven.

Welke eigenschappen hangen samen met fraudegedrag?

Uit de eerste pilotstudie bleek dat een aantal variabelen relatie vertoonde met fraudegedrag. Nu blijkt dat iedere fraudecategorie als het ware zijn eigen wetten heeft. Variabelen die voor een fraudecategorie samenhangen met fraudegedrag, hebben deze relatie niet bij een andere fraudecategorie. Zo blijkt opleidingsniveau wel samenhang te vertonen met het niet doorgeven van vakantie, maar met andere fraudecategorieën vertoont opleiding geen samenhang.

Op de hoogte zijn van verplichtingen en de angst voor afkeuring door familie zijn de enige variabelen die over drie fraudecategorieën samenhang vertonen met het toegegeven gedrag. Dat geeft aan dat mensen die vrezen voor sociale afkeuring minder snel genegen zijn om te frauderen. Zo geldt ook voor mensen die meer op de hoogte zijn van de verplichtingen dat zij minder genegen zijn om fraudegedrag te vertonen.

Voor dit laatste zou kunnen gelden dat hierachter nog andere constructen verborgen liggen. Bijvoorbeeld uit dit onderzoek blijkt reeds dat de kennis lager is bij mensen die meer avers zijn jegens de uitkeringsinstantie. Mensen die de pakkans hoog inschatten, schatten in het algemeen hun kennis hoger in en zijn gemiddeld wat beter op de hoogte.

De breedte van de vragenlijst dient gehandhaafd te blijven juist vanwege dit gevarieerde patroon van samenhangen. Echter op een aantal plaatsen kan wel in de vragenlijst gesnoeid worden.